

maand van de filosofie

Juryrapport Socratesbeker 2019

Op basis van de volgende overwegingen besloot de jury vijf boeken op de shortlist voor de Socratesbeker te zetten:

Gerben Bakker, Gert Jan Geling, *Over politieke correctheid*

Het thema 'politieke correctheid' is niet meer weg te denken uit het actuele politieke debat. Daarbij lopen de emoties snel op. Dit boek onderscheidt zich daarvan, door zijn grote nuchterheid en neutraliteit. Het poogt op een systematische manier de vele kanten van politieke correctheid in kaart te brengen. Het maakt daarbij een onderscheid tussen *dogmatische politieke correctheid* en *conformistische politieke correctheid*. Het gaat zowel over de politieke correctheid van links als van rechts, wat wordt gereflecteerd in een voorwoord en nawoord die zijn geschreven door mensen met een onderscheiden politieke kleur, namelijk Boris van der Ham en Paul Cliteur. De auteurs beschrijven de uit Amerika geïmporteerde politieke correctheid en die van eigen bodem, en bezien die vanuit verschillende ethische posities. Uiteindelijk is het boek een pleidooi om aan de rede en de waarheid vast te houden. Dat is een verademing, juist omdat het laat zien hoe de huidige tijd gedreven wordt door het moralisme van allerlei vormen van politieke correctheid. Het poogt daar een houding tegenover te stellen die openstaat voor kritische toetsing.

Ad Verbrugge, Govert Buijs, Jelle van Baardewijk, *Het goede leven en de vrije markt. Een cultuurfilosofische analyse*

Na onder meer de grote financiële crisis en de actuele klimaatdiscussie is de urgentie van het thema duidelijk. Van groot belang is dat het boek laat zien dat de vrije markt geen 'hard' wetenschappelijk gegeven is, maar steeds beschouwd moet worden vanuit het normatieve gezichtspunt van het goede leven. Dat leidt tot een zeer genuanceerde kritiek op een eenzijdig liberaal standpunt. Het is een boek

dat geschreven is ten behoeve van het onderwijs aan middelbare scholieren. Maar het leest niet als een schoolboek. Juist de didactische inzet maakt het boek toegankelijk voor een groot publiek. Het boek beslaat de geschiedenis van de hele westerse filosofie. Het blijft echter steeds vasthouden aan de thematische lijn, zodat je niet in een veelheid aan informatie verzuipt. Het articuleert de problemen van onze tijd met een grote filosofische openheid door te laten zien hoe ze historisch geworteld zijn en zich onderscheiden van de benadering uit vroegere perioden. Het laat zien hoe de filosofische problemen zijn ingebed in het grotere geheel van een omvattende cultuur, bestaande uit kunst, religie en wetenschap. Daardoor laat het boek zien wat filosofie überhaupt is: een poging om tot uitdrukking te brengen hoe je in de wereld staat.

Ben Schomakers, *Het begin van de melancholie. Over verdriet, verlangen en werkelijkheid*

Dit boek is een essay, geschreven vanuit de persoonlijke ervaring. Maar dat betekent niet dat over persoonlijk verdriet wordt geschreven. Op een diepgaande manier wordt laag voor laag afgetast hoe de fenomenologie van de melancholie in kaart kan worden gebracht. Het boek is niet bepaald een pageturner, daarvoor is het te diepzinnig en zet het steeds weer aan tot denken. Soms moet je het boek weleggen om te overdenken wat je hebt gelezen. Dit boek is niet urgent in de zin dat het per se nu moest worden geschreven. Maar wel omdat het om een door en door filosofisch thema gaat dat boventijdelijk is en zijn actualiteit daarom nooit zal verliezen. Het boek ontwapent door zijn eerlijkheid, is door en door kwetsbaar en zoekend. Maar dit zoeken gebeurt toch vanuit een grondzekerheid, een oorspronkelijk zelf, een ziel waarvan we nooit afstand kunnen doen. Het bevat geen technisch jargon, maar getuigt wel van een diepe kennis van de filosofische traditie.

Paul van Tongeren, *Willen sterven. Over de autonomie en het voltooide leven*

De thematiek van het voltooide leven is bijzonder actueel en staat ook centraal in andere boeken die de jury onder ogen kwamen. Ook dit boek is een essay: het is geschreven uit een bijzondere persoonlijke betrokkenheid. De integriteit en de zorgvuldigheid waarmee het thema verkend wordt, maakt indruk. Getuigenissen van mensen die zelf voor hun levenseinde kozen worden vol respect geanalyseerd. Met een beroep op de traditie krijgt het actuele debat een verdieping. Achtergrond van de analyse is een doordenking van het wilsbegrip, met name naar aanleiding van beschouwingen van Nietzsche, Augustinus en Hannah Arendt. Die analyse moet aantonen dat het willen sterven niet uit het wilsbegrip afgeleid kan worden. Toch wil de auteur op geen enkele manier moralistisch zijn. Alhoewel hij duidelijk stelling neemt en vraagtekens zet bij de notie van het voltooide leven, wil hij vooral vragen stellen en niet oordelen. Ook wil hij uitdrukkelijk niet zijn christelijke overtuiging in het geding brengen om anderen iets op te leggen.

Alicja Gescinska, *Thuis in muziek. Een oefening in menselijkheid*

Ook dit boek is een essay in de beste zin van het woord. Zoekend, zonder technische terminologie, verweven met de eigen levensgeschiedenis van de schrijfster, terwijl het persoonlijke toch overstegen wordt. Een prachtig geschreven boek dat leest als een trein. Het boek heeft een grote rijkdom: vele

filosofische posities worden aangeraakt, onder andere die van Adorno, Schopenhauer en Kant, maar ook komen musici en componisten aan het woord. De vele emoties die de muziek kunnen oproepen worden in kaart gebracht. Bekende overwegingen passeren kritisch de revue (zoals Nazi's die toch van de mooiste muziek kunnen genieten). Maar uiteindelijk resulteert dit alles in een grote lijn. Muziek verbreedt mensen en kan troost bieden. Een troost die de schrijfster als Poolse emigrante met name in het werk van Chopin ervaren heeft, dat haar in staat stelde ook buiten Polen, in nieuwe landen zoals de VS en België, met haar cultuur verbonden te blijven. Het boek is weliswaar selectief - belangrijke denkers over muziek zoals Kierkegaard en Nietzsche komen niet aan de orde; bij het thema 'muziek en verbroedering' gaat het niet over de cultuur van volkskoren. Maar daar staat tegenover dat het *aus einem Guss* geschreven is, vanuit een liefdevol hart. Het werk is niet in die zin urgent dat het per se vandaag geschreven moest worden, maar is het wel in die zin dat het thema 'muziek' nooit zijn urgentie verliest.

Op basis van de volgende overwegingen heeft de jury uiteindelijk een winnaar gekozen:

Elk van de vijf genomineerde boeken zou een waardige winnaar kunnen zijn. Maar uiteindelijk heeft de jury een keuze kunnen maken.

Het boek van Gerben Bakker en Gert Jan Geling is een indrukwekkend pleidooi voor de rede van de Verlichting. Maar zou je van een filosofisch boek niet mogen verwachten dat toch ook wordt ingegaan op de grenzen van die rede, zoals ook Kant al deed?

Het boek van Ben Schomakers doet wat je van een goed filosofisch boek verwacht, het zet aan tot overpeinzingen. Maar legt hij de lat niet te hoog om toegankelijk te zijn voor een groot publiek?

Paul van Tongeren wekt sympathie door zijn gewetensvolle terughoudendheid. Maar slaagt hij erin die wilsbegrippen uit diametraal tegenover elkaar staande tradities als die van Augustinus, Nietzsche en Arendt op een aanvaardbare wijze samen te brengen?

Het boek van Alicja Gescinska maakt indruk door haar innemende persoonlijkheid. Maar doet dat niet soms afbreuk aan de universele inzet van de filosofie?

Al deze kanttekeningen gelden niet of in mindere mate voor de winnaar. Dit boek laat zien dat het concept van de rede door de geschiedenis heen evolueert, het boek is toegankelijk voor een breed publiek, tracht op een zorgvuldige manier de verschillende filosofische tradities in hun onderlinge samenhang te wegen en maakt de verhouding tussen het persoonlijke en de filosofie expliciet tot thema. Het beste filosofieboek van 2018 is geworden: *Het goede leven en de vrije markt*, van Ad Verbrugge, Govert Buijs en Jelle van Baardewijk.